

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA
úsek inšpekčnej činnosti
 Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

**o stave rozvíjania čitateľskej gramotnosti v predmete slovenský jazyk a literatúra
 na 2. stupni v základných školách v SR v školskom roku 2007/2008**

Cieľom úlohy bolo zistiť stav rozvíjania čitateľskej gramotnosti v predmete slovenský jazyk a literatúra na 2. stupni.

V školskom roku 2007/2008 sa uskutočnili komplexné inšpekcie v 234 základných školách (ďalej ZŠ), čo predstavuje 10,38 % zo siete ZŠ v SR. Počas inšpekcií sa vykonalo 4 419 hospitácií, z toho sa čitateľská gramotnosť (ďalej ČG) sledovala na 353 hodinách na 2. stupni v predmete slovenský jazyk a literatúra (ďalej SJL) na 152 školách (6,54 %).

Tabuľka 1 Počet škôl

Kraj	Zriaďovateľ						spolu	
	cirkevná		súkromná		štátna/verejná			
	počet škôl	[%]	počet škôl	[%]	počet škôl	[%]	počet škôl	[%]
Bratislavský	0	0,00%	0	0,00%	10	100,00%	10	6,60%
Trnavský	1	5,00%	0	0,00%	19	95,00%	20	13,20%
Trenčiansky	1	4,20%	0	0,00%	23	95,80%	24	15,80%
Nitriansky	1	4,50%	0	0,00%	21	95,50%	22	14,50%
Žilinský	1	5,00%	1	5,00%	18	90,00%	20	13,20%
Banskobystrický	2	7,70%	0	0,00%	24	92,30%	26	17,10%
Prešovský	2	10,50%	0	0,00%	17	89,50%	19	12,50%
Košický	1	9,10%	0	0,00%	10	90,90%	11	7,20%
SR	9	5,90%	1	0,70%	142	93,40%	152	100,00%

Tabuľka 2 Počet hospitácií

Kraj	Zriaďovateľ						spolu	
	cirkevná		súkromná		štátna/verejná			
	počet hospitácií	[%]	počet hospitácií	[%]	počet hospitácií	[%]	počet hospitácií	[%]
Bratislavský	0	0,00%	0	0,00%	22	100,00%	22	6,20%
Trnavský	2	4,00%	0	0,00%	48	96,00%	50	14,20%
Trenčiansky	2	4,10%	0	0,00%	47	95,90%	49	13,90%
Nitriansky	3	5,70%	0	0,00%	50	94,30%	53	15,00%
Žilinský	3	7,00%	2	4,70%	38	88,40%	43	12,20%
Banskobystrický	4	5,60%	0	0,00%	67	94,40%	71	20,10%
Prešovský	3	7,50%	0	0,00%	37	92,50%	40	11,30%
Košický	2	8,00%	0	0,00%	23	92,00%	25	7,10%
SR	19	5,40%	2	0,60%	332	94,10%	353	100,00%

Začlenenie rozvíjania čitateľskej gramotnosti do plánov práce školy a do plánov práce metodických orgánov

Vo väčšine kontrolovaných škôl (na 285 hospitovaných hodinách) bolo rozvíjanie ČG začlenené do ročných plánov práce školy. Zapracované úlohy na rozvíjanie ČG vyplývajúce z pedagogicko-organizačných pokynov boli v plánoch prispôsobené na podmienky škôl. Podstatným pozitívom bolo cielené naplánovanie rozvíjania ČG do činnosti metodických orgánov v takmer 80 % škôl. Rozpracovanie plánovaných zámerov do konkrétnych činností však v mnohých školách chýbalo a oblasť rozvíjania ČG tak mala iba formálny charakter. Medzi naplánovanými aktivitami nechýbala spolupráca s verejnými knižnicami, účasť na podujatiach na podporu čítania, získavanie nových čitateľov, prezentácie prác z vlastnej tvorby žiakov. Vyplývalo to z rozhovorov s učiteľmi, žiakmi, zo školských časopisov, z ocenení získaných v súťažiach, z prehliadky priestorov aj zo zápisníc metodických orgánov. Podujatia (súťaže, kvízy, besedy) sa v školských a verejných knižniciach organizovali k Medzinárodnému dňu školských knižníc, k Týždňu slovenských knižníc a ku Dňu detskej knihy, ale aj v ďalších mesiacoch v priebehu školského roku. Ich prínosom bol mierny nárast záujmu žiakov o čítanie, ich stimulácia k tvorivosti, k rozvoju zručností a schopností prostredníctvom vlastnej tvorby. Negatívnym javom bolo, že do plánu práce školy neboli v školách zaradené také aktivity, do ktorých by sa mohli zapojiť rodičia žiakov, čím by nielen získali informácie z tejto oblasti, ale by sa spolupodieľali na rozvoji ČG svojich detí. Pomerne nízke zapojenie učiteľov ostatných predmetov, slabšie využitie internetu a aktivít v školských knižniciach vo vyučovacom i mimovyučovacom čase mali negatívny dopad na celkovú úroveň ČG, a tým aj na úroveň vzdelávacích výsledkov žiakov.

Tabuľka 3 Začlenenie rozvíjania ČG do plánov práce školy a do plánov práce metodických orgánov

Vzdelávací program školy		Prítomnosť / výskyt danej skutočnosti	%
Kritérium:	Indikátory:		
Začlenenie rozvíjania ČG do plánu práce školy	Na rozvíjanie ČG v šk. r. 2007/2008 sú naplánované konkrétne aktivity v zmysle POP.	285	80,7 %
	Do rozvíjania ČG je naplánovaná zapojenosť učiteľov všetkých predmetov (okrem TV, VV, HV).	169	47,9 %
	Do rozvíjania ČG je naplánovaná zapojenosť rodičov žiakov.	86	24,4 %
	Naplánovaná je spolupráca partnerov v oblasti rozvíjania ČG.	163	46,2 %
	Naplánované sú aktivity v školskej knižnici.	177	50,1 %
	Naplánované sú aktivity vo verejných knižniciach.	280	79,3 %
	Naplánované sú aktivity na rozvoj ČG s využitím internetu.	168	47,6 %
	Naplánované sú prezentácie prác z vlastnej tvorby žiakov.	247	70,0 %
Začlenenie rozvíjania ČG do plánu práce metodických orgánov	Metodické orgány majú naplánované aktivity vo vyučovacom čase.	282	79,9 %
	Metodické orgány majú naplánované aktivity v mimovyučovacom čase.	231	65,4 %

Priestorové, personálne a materiálno-technické podmienky

Priestory školských knižníc boli optimálne v 162 kontrolovaných školách. Školy ich využívali vo vyučovacom čase najmä v predmete slovenský jazyk a literatúra, podstatne menej v ostatných predmetoch a v mimovyučovacom čase. Niektoré školy mali knižničnú zbierku umiestnenú v triedach, kabinetoch alebo vo vitrínkach na chodbe. Tieto školy využívali na realizáciu aktivít priestory mestských a vidieckych knižníc. Riaditelia škôl venovali pozornosť školským knižniciam, realizovali a pripravovali projekty na ich modernizáciu a revitalizáciu. Pozitívnym zistením bola stúpajúca

návštevnosť žiakov v školských knižniciach. V niektorých starších školských budovách neboli vytvorené vhodné priestorové podmienky na organizovanie podujatí na prezentovanie sa žiakov. Podujatia na zviditeľnenie sa školy sa zväčša organizovali v telocvični, v jedálni, na chodbách, na školskom dvore alebo v prenajatých priestoroch, čo znižovalo estetický a emocionálny zážitok z týchto akcií. Knižničný fond škôl bol rôznorodý, postupne bol dopĺňaný novými titulmi v závislosti od finančných prostriedkov, čo prispievalo k zvyšovaniu záujmu žiakov o čítanie.

Odborná a pedagogická spôsobilosť vyučovania slovenského jazyka a literatúry je vysoká. Učítelia síce v osobnom rozhovore potvrdili, že mali znalosti o problematike rozvíjania ČG, ale mnohí z nich ju pokladali iba za záležitosť čítania s porozumením. Realizácia vzdelávania v tejto oblasti bola minimálna, chýbala ponuka vzdelávania zo strany metodico-pedagogických centier, hoci učítelia mali o takéto vzdelávanie záujem. Absencia vzdelávania v danej problematike mala negatívny dopad na získavanie nových informácií a uplatňovanie viacerých prvkov čítania vo výchovno-vzdelávacom procese s vplyvom na formovanie širšieho porozumenia textov. Fakt, že iba nízke percento učiteľov má poznatky alebo aspoň počulo o rozvíjaní ČG, je vzhľadom k významu tejto kompetencie vo vzdelávaní žiakov tiež negatívom. ČG má svoje miesto vo vyučovaní všetkých predmetov, v ktorých sú texty zdrojom poznatkov.

Tabuľka 4. Zdroje rozvíjania ČG

Zdroje rozvíjania čitateľskej gramotnosti		Prítomnosť výskyt danej skutočnosti	/ %
Kritérium:	Indikátory:		
Priestorové podmienky	Školská knižnica má pre svoju činnosť optimálne priestory.	162	45,9%
	Priestory školskej knižnice sa využívajú v predmete slovenský jazyk a literatúra vo vyučovacom čase.	162	45,9%
	Priestory školskej knižnice sa využívajú v ostatných predmetoch vo vyučovacom čase.	92	26,1%
	Priestory školskej knižnice sa využívajú v mimovyučovacom čase pri organizovaných činnostiach školy.	142	40,2%
	Priestory školskej knižnice sa využívajú v mimovyučovacom čase žiakmi na základe dobrovoľnej návštevy.	250	70,8%
	Škola má k dispozícii spoločenské priestory, klubovne na organizovanie podujatí a prezentáciu žiakov.	156	44,2%
Personálne podmienky	Realizuje sa vzdelávanie učiteľov v oblasti ČG.	98	27,8%
	Učítelia majú znalosti o problematike rozvíjania ČG.	275	77,9%
Materiálno-technické podmienky	Školská knižnica je vybavená rôznorodými publikáciami.	281	79,6%
	Žiaci majú k dispozícii internet a multimediálne programy.	314	89,0%

Realizácia rozvíjania čitateľskej gramotnosti na vyučovacích hodinách slovenského jazyka a literatúry na 2. stupni ZŠ

Čitateľské aktivity učítelia pomerne pravidelne zaraďovali do vyučovania sledovaného predmetu. Na hodinách prevažovala práca s učebnicovými textami, realizovalo sa čítanie a diskusia k prečítanému. V malej miere sa využívali individuálne a skupinové projekty žiakov. V oblasti formovania širšieho porozumenia žiaci formulovali hlavnú myšlienku, alebo tvorili krátku charakteristiku textu. Menej sa vyskytovala tvorba vhodného nadpisu a podnadpisov, grafické zobrazenie textu, dva súvislé texty s podobným obsahom a širšia práca s viacerými zdrojmi. Ojedinele sa v textoch vyskytla spoločenská situácia, učítelia v malej miere vytvárali žiakom podmienky na rozvoj ich tvorivej činnosti. Na dobrej úrovni bola verbálna interpretácia textu a reflexia obsahu textu. Žiaci dokázali vysvetľovať vzťahy medzi informáciami, porovnávať podobnosť a odlišnosť

dvoch a viacerých informácií. Vo väčšine škôl žiaci nemali problém s prezentáciou vlastného názoru, dokázali zdôvodňovať a argumentovať, využiť vlastné poznatky. Problémy s interpretáciou textu mali žiaci so slabším prospechom a žiaci s poruchami učenia. V priebehu vyučovacích hodín väčšina učiteľov pri hodnotení žiakov poskytovala aktuálnu spätnú väzbu na výkon žiaka, chválili žiakov za snahu a úsilie dosiahnuť čo najlepšie výsledky. Menej využívali spätnú väzbu na výkon žiaka s vyjadrením pokroku vo vzťahu k jeho predchádzajúcim výkonom, nevedeli objektívne zhodnotiť svoje vedomosti, schopnosti a zručnosti (sebahodnotenie).

Učitelia zaraďovali na vyučovacích hodinách rôzne čitateľské aktivity, využívali prácu s neznámymi textami, viedli žiakov k tvorbe individuálnych projektov, menej k tvorbe skupinových projektov. Vo väčšine kontrolovaných škôl mali internet a boli dobre vybavení multimedialnými programami. Za negatívum možno označiť skutočnosť, že ich využívanie nebolo vo všetkých školách adekvátne. Podporu rozvoja ČG prostredníctvom počítačov uviedla polovica škôl, žiaci však v rámci hospitovaných hodín pracovali s literárnym textom na počítači len ojedinele. Vo všetkých školách učitelia vytvárali priestor na diskusiu k prečítanému textu a na diskusiu k dielam, ktoré žiaci prečítali doma.

Tabuľka 5 Realizácia rozvíjania ČG

Proces vyučovania		Prítomnosť, výskyt danej skutočnosti	%
Kritérium:	Indikátory:		
Realizácia rozvíjania čitateľskej gramotnosti na vyučovacej hodine	Uplatňovanie aspektov čítania	—	—
	Formovanie širšieho porozumenia	—	—
	sformulovanie hlavnej myšlienky	248	70,30%
	krátka anotácia k prečítanému textu	216	61,20%
	identifikácia účelu textu	244	69,10%
	tvorba vhodného nadpisu k textu	41	11,60%
	tvorba podnadpisov do súvislého textu	30	8,50%
	zostavenie hierarchie hlavných myšlienok	133	37,70%
	grafické zobrazenie textu	69	19,50%
	Získavanie informácií	—	—
	hľadanie jednoduchých údajov v jednom zdroji (zoznam, register, mapa a pod.)	252	71,40%
	kombinácia hľadania údajov v dvoch zdrojoch (zoznam, register, mapa a pod.)	89	25,20%
	širšia práca s viacerými zdrojmi a údajmi (napr. kompletná príprava výletu)	30	8,50%
	práca s textom a registrom v encyklopédii (učebnici a pod.)	196	55,50%
	vytváranie zoznamu faktov, údajov, štatistických ukazovateľov a pod. z textu	140	39,70%
	Interpretácia textu (verbálna alebo písomná)	—	—
interpretácia (vysvetlenie) vzťahu medzi dvomi informáciami	247	70,00%	

	porovnanie podobnosti a odlišnosti dvoch a viacerých informácií	201	56,90%
	tvorba novej informácie založenej na existujúcich dátach	194	55,00%
	Reflexia obsahu textu	—	—
	zhodnotenie predloženého textu (konfrontácia s vlastnými poznatkami)	254	72,00%
	prezentácia vlastného názoru (argumenty, dôkazy)	256	72,50%
	Reflexia štruktúry textu	—	—
	kritické zhodnotenie – silné a slabé miesta	29	8,20%
	farebnosť prejavu (jazyk, čítavosť, humor)	121	34,30%
	jasnosť štruktúry, rozlíšenie medzi faktom a skúsenosťou, členenie	68	19,30%
	využitelnosť na pôvodne určený účel	120	34,00%
Realizácia rozvíjania čitateľskej gramotnosti na vyučovacej hodine	Typy použitých textov	—	—
	súvislý text, jednoduchý text	312	88,40%
	dva súvislé texty s podobným obsahom	72	20,40%
	nesúvislý text (graf, tabuľky, schéma, mapa a pod.)	36	10,20%
	kombinácia súvislého a nesúvislého textu	45	12,70%
	Situácia v texte	—	—
	osobná (list, životopis, časopis, úryvok z knihy)	322	91,20%
	spoločenská (vyhláška, pokyn, program, reklama, formulár, komentár)	12	3,40%
	pracovná (odborný text, pokyn, návod, technický popis, tabuľka, graf)	22	6,20%
	Hodnotenie na vyučovacej hodine	—	—
	aktuálna spätná väzba na výkon žiaka	269	76,20%
	spätná väzba s vyjadrením pokroku	95	26,90%
Realizácia rozvíjania čitateľskej gramotnosti v predmete	pravidelné zaraďovanie čitateľských aktivít na hodinách	305	86,40%
	práca s učebnicou	349	98,90%
	práca s neznámymi textami	212	60,10%
	individuálne projekty žiakov	155	43,90%
	skupinové projekty žiakov	88	24,90%
	podpora vyučovania PC	132	37,40%
	čítanie na vyučovaní a diskusia k prečítanému	335	94,90%
	diskusia na vyučovaní k prečítaným dielam	254	72,00%

Záver

Väčšina kontrolovaných škôl akceptovala odporúčania pedagogicko-organizačných pokynov a zakomponovala aktivity rozvíjajúce čitateľskú gramotnosť do svojich plánov práce. Okrem účasti a organizovania rôznych kultúrnych podujatí, súťaží, kvízov v školskej a verejnej knižnici v rámci vyučovania i mimo neho to boli aj prezentácie prác z vlastnej tvorby žiakov v školských časopisoch, v regionálnych i celoslovenských literárnych súťažiach a na literárnych nástenkách.

Materiálne a personálne podmienky na realizáciu ČG boli rozdielne. Väčšine školských knižníc chýbali optimálne priestory, mnohé školy školské knižnice ešte len budujú. Hoci väčšina žiakov mala k dispozícii internet a multimedialne programy, vo vyučovaní SJJ sa vo vzťahu k preberaným témam využívali nedostatočne. Učitelia síce v rozhovoroch s inšpektormi prezentovali znalosti o problematike rozvíjania ČG, v praxi ich však obmedzili prevažne na čítanie textu, formuláciu hlavnej myšlienky a na prácu s učebnicou. V ich činnosti prevládali klasické metódy a formy práce. Materiálno-technické podmienky boli pomerne dobré, pozitívom bola vybavenosť knižníc rôznorodými publikáciami, negatívom zastaranosť knižničného fondu. Školy mali snahu vytvárať optimálne priestory pre školské knižnice a rozširovať knižničný fond. Postupne sa zapájajú do projektov Elektronizácia a revitalizácia školských knižníc, zvyšuje sa zapojenie do projektu Digitálni štúrovci, čím sa skvalitňuje práca knižníc s možnosťou využitia počítačov a získavania informácií z internetu. Väčšina škôl neprikladala praktickej realizácii ČG veľký význam, vzdelávanie učiteľov v tejto oblasti zväčša považovali za okrajovú záležitosť. Dôsledkom toho je všeobecne pretrvávajúca nízka úroveň ČG žiakov základných škôl, čo potvrdili i výsledky celoštátneho testovania žiakov 9. ročníkov v školskom roku 2007/2008.

Na základe zistení z hospitácií možno konštatovať, že popri prevažujúcich klasických formách práce s textom boli na vyučovacích hodinách zaraďované aj úlohy rozvíjajúce ČG, vyžadujúce od žiakov schopnosti získavať informácie z textu, dopracovať sa k novým poznatkom a súčasne ich vedieť aj využívať. Na vyučovacích hodinách učitelia viedli žiakov k vyjadrovaniu vlastných názorov, vyvodzovaniu súvislostí, porovnávaniu získaných informácií, menej priestoru im poskytli na využitie ich tvorivých schopností a zručností. Prínosom vyučovacích hodín bola práca so žiakmi zameraná na identifikáciu účelu textu, krátku anotáciu k prečítanému a sformulovanie hlavnej myšlienky textu. Žiaci získavali informácie väčšinou z jedného zdroja, najmä z učebnice. Pri interpretácii textu bol vysvetľovaný vzťah medzi dvoma informáciami, bola porovnaná ich podobnosť a na základe existujúcich dát zistená nová informácia. Obsah textu bol konfrontovaný s vlastnými poznatkami a doplnený vlastnými názormi žiakov. Učitelia hodnotili viac výkon žiakov ako ich pokrok v práci, čo malo negatívny dopad na zvyšovanie záujmu o učenie a tvorivosť. Podľa vyjadrení učiteľov viac-menej pravidelne zaraďovali do výchovno-vzdelávacieho procesu čitateľské aktivity, pracovali s učebnicou, menej s neznámymi textami. Na vyučovacích hodinách žiaci diskutovali o prečítaných textoch i dielach, čo má pozitívny dopad na ich komunikačné zručnosti. Slabšie využitie individuálnych a skupinových projektov, nevyužívanie počítačov vo vyučovacom procese sa odrazilo v nízkej tvorivosti a slabšom rozvíjaní individuálnych schopností a zručností žiakov pri získavaní informácií.

Podstatné pozitíva

- zaradenie aktivít na rozvíjanie ČG v plánoch práce
- internet a multimedialne programy sú žiakom k dispozícii
- spolupráca s verejnými knižnicami

Podstatné negatíva

- nedostatočné využívanie progresívnych foriem práce s literárnym textom
- sporadické uplatňovanie spätnej väzby s vyjadrením pokroku
- nevhodné priestorové podmienky knižníc pre rozvíjanie ČG
- nedostatočné využívanie didaktických a technických prostriedkov na vyučovaní SJJ
- absencia vzdelávania učiteľov v oblasti ČG

Odporúčania

Riaditeľom základných škôl

- venovať pozornosť ČG vo všetkých predmetoch
- rozpracovať úlohy zamerané na rozvíjanie ČG v metodických orgánoch a dôsledne ich realizovať v praxi
- vytvárať podmienky k využívaniu počítačov a internetu na vyučovacích hodinách
- venovať pozornosť vzdelávaniu všetkých učiteľov (nielen SJL) v oblasti rozvoja čitateľskej gramotnosti
- systematicky budovať školskú knižnicu vhodnú na realizáciu výchovno-vzdelávacieho procesu a mimovyučovacích aktivít, rozširovať knižničný fond vo vzťahu k finančným možnostiam školy
- venovať pozornosť interpretácii textu a dôslednejšie viesť žiakov k prezentácii vlastného názoru
- rozvíjať sociálne a personálne kompetencie žiakov zaradovaním individuálnych a skupinových projektov
- organizovať zaujímavé a podnetné aktivity pre rodičov žiakov a zapojiť ich do rozvíjania ČG

Metodicko-pedagogickým centrám

- zaradiť do plánov vzdelávacích podujatí vzdelávanie učiteľov v oblasti rozvoja ČG v jednotlivých predmetoch